

Екофілософія та концепції майбутнього.

Годзь Н.Б., кандидат філософських наук, доцент.

Стаття присвячена аналізу сучасних праць, в яких за допомогою філософії досліджується предмет Екологія. Досліджується головні етапи розвитку саме екологічної тематики у розробках сучасних науковців. Наведено широке розмаїття наукових інтересів у колі екологічної тематики. Автором розкривається питання міждисциплінарного статусу екологічних досліджень. Запропоновано розкрити новий напрямок досліджень предмету „Філософія екології”. Пропонується ввести до наукового використання термін „Екологічна футурологія”.

Ключові слова: Екологічна футурологія, філософія екології, філософія природи, техносфера, людина, прогнозування.

Актуальність проблеми. Стаття присвячена аналізу питання майбутнього. Але майбутнього не лише людської цивілізації, але й майбутнього біогеоценозу, ноосферному майбутньому. Ми мусимо обґрунтувати дослідження екологічної футурології як певної системи знання, що певною мірою може впливати на вмотивованість науково-практичної, технічно - прикладної та прогностичної думки людства. Сьогодення виводить деяким чином новий, модернізований але більш песимістичний підхід до розуміння як саме екології, так й більш обмежений погляд до саме предмету прогнозування та футурології у цілому. Відходячи від царини виключно фантастики, хай й наукової, футурологія, та зокрема філософія екології починає поступово детальніше та серйозніше відноситися до побудови та прогнозування економічних, технологічних духовних відносин в межах того світу, який ми створили у докільлі на сьогоднішній день. Вже досить давно піднімається питання про недосконалість та популізм частини наших технічних проектів. Аналіз сучасного стану речей та співвідношення при аналізі ретрофутурологічних уявлень порушило питання про унеможливлення паралельної до технологій та виробництва дії біологічних процесів у самовідновленні відповідно до технічних втручань людини. „Речовина першої природи”, те що ми звикли розуміти під цим не змогла

змінити швидкість відновлення власних процесів та переробки результатів практично-технічної діяльності людства. А споглядання та виведення даного процесу «невстигання» відновлення природних процесів з'явилося серед науковців значно пізніше від ефекту його дії на довкілля та саму людину як біологічний та соціальний об'єкт.

Нова екологічна ситуація створює більш складне розуміння сьогодення природно-техногенних комплексів, яке до старих проблем доповнює нові, породжені через кризу старінням попередніх виробничих систем, які неможливо зупинити та вивести на нетравмуючий для довкілля режим та нові технології, які також потребують додаткових матеріальних та енергетичних вливань. Моделювання, запропоноване членами Римського клубу лише підняло проблему (у чому, безумовно ми вбачаємо позитив), але не вирішує її. Дійсність постає багаторівневою суспільно - природничою моделлю, яка власним існуванням та розвитком швидше подає нові питання, ніж відповіді.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз футурологічних уявлень дає можливість встановленню нового розуміння футурології та її зв'язку з екологією на основі філософського аналізу. Сама футурологія, історично була подана не тільки у дослідженнях західних вчених. Але слід означити й таку проблему, яка часто знаходиться поза увагою - феномен майбутнього, його теоретичне дослідження на сьогодні має дві лінії дослідження, які закладено ще у часи ідеологічних війн. На заході це питання розглядається через галузь, яка отримала назву „Футурологія”. У Радянському Союзі напрямок отримав назву „прогнозування”. На нашу думку, самоназва „прогнозування” з погляду філософської скерованості не може виконувати той запит, який нам подає як поняття „футурологія” так й дисципліна „футурологія”. Прогнозування може сприйматися як частина до цілого, як один з методів, за допомогою якого ми можемо описувати та досліджувати майбутнє. Через певні об'єктивні та суб'єктивні причини за дослідженнями футурологічного характеру закріпилось поняття „прогнозування”,

„моделювання майбутнього”, „прогностика”. Дослідженням, які мають саме футурологічний характер на Заході займалися Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Е. Тоффлер, С. Лем. Питанням розвитку людства були присвячені також праці Д. Белла, І. Валлерстайна. Певною мірою, з нашої точки зору, дотична до цього напрямку може бути й робота К. Ясперса „Сенс та призначення історії”. Серед радянських дослідників ми можемо назвати М. Ільїна, В. Іноземцева, І.В. Бестужева – Ладу, які досить успішно займалися питанням дослідження технологій та Людини майбутнього, моделюванням певних соціально-скерованих ситуацій. Серед сучасних російських авторів можемо навести таких, як А.І. Уткін, Ю.В. Мізун, А.В. Тютін, І.О. Дедова. Серед українських авторів ми назвемо М.В. Костенко з працею „Лінійна та культурно-цивілізаційна парадигма в обґрунтуванні сценаріїв майбутнього (соціально-філософський аналіз)”, М.В. Людвиченко „Утопія і футурологія у контексті формування соціальних ідеалів”, Г.І. Гальченко з дослідження принципу природовідповідальності, Н.М. Лакуші, Т. Гардаращука, О.Е. Самойлова з його розглядом основ логіко-психологічної теорії мисленнєвого прогнозування.

Нам цікаві дослідження знання як об’єкту дослідження психосемантики Антипової І.Г, дослідження категорій конструювання у науці Мартишиної Н.І, природознавства на межі XIX-XX сторіч, яке пропонує В.В.Полуектова. Важливим є досліди етики взаємодії суспільства з природою, запропоновані О.Є Висоцькою.

Метою статті слугує не лише тільки аналіз публікацій, присвячених виключно розгляду структури майбутнього або виключно екологічних моделей розвитку майбутнього. Якщо взяти окремо, прогностика або моделювання розглядають майбутнє як досвід, і вони воєдино зводять не усі параметри майбутнього. Зазвичай, це результат односкерованого розгляду або однієї галузі, або однієї технології, вузько предметний, але так чи інакше пов’язаний з людиною або через виробничі, або через окремо технологічні інтереси. Нами поставлена інша наукова мета, а саме мета виведення та

презентації глибинної сутності як самого екологічного світогляду (не того, який пропонується зараз, бо його збудовано на попередніх. недосконалих та застарілих наукових засадах, створених під дією технооптимізму, технопессімізму та антропоценристської скерованості), так й більш конкретного розуміння власне предмету вивчення екологічної футурології в нових умовах соціоприродної дійсності, яка виникла та існує завдяки низці історично складених виробничих відносин та технологій. Розуміється, мета поставлена нами досить широка, таким чином вона вимагає власного розгляду не тільки у межах цієї статті, чим , власне ми гадаємо, будемо займатися й надалі.

Екологічна футурологія на нашу думку - це нова стратегія мислення та новий підхід до розуміння процесів, які тим чи іншим чином дотичні до процесів, які відбуваються у біологічній оболонці планети та техносфери у цілому. Слід звернути увагу на те, що екофутурологія за властивостями, які ми вкладаємо у цей термін є надрівневим, надсистемним утворенням, бо на нашу думку, через власну мегавеличину вона може пронизати усі площини сучасного розуміння культури, техніки та природи, науки та освіти. Вона не є виключно розглядом дійсності Універсуму лише з прагматичної точки зору Людини Сучасної. Ми вимагаємо підходу більш детального та ціннісного до розуміння особливостей сфери дії екологічної футурології та іншого ракурсу до аналізу дії запропонованого феномену. Настоюємо на прийнятті того факту, що екологічна футурологія є новим методом розгляду та новою стратегією дослідження та побудови моделей поведінки з якою може бути реалізовані (на крайній випадок ми це плануємо та сподіваємось на це у майбутньому) надії на існування біоти у цілому, тобто живих систем та усіх зв'язків, існуючих на організменному, популяційному та більш високих рівнях [Див. 10, с. 22]. Екологічна футурологія попередньо розуміє використання даних багатьох дисциплін. Ми вважаємо, що у контексті аналізу історії природозберігаючих, екологічних уявлень, історії розвитку та планування господарської діяльності суспільства вельми цікавими є

матеріали дослідження, та інформація, яку здобув у свій час Г. Анохін. У сфері його професійної зацікавленості опинилися як Фарерські острови, так й історія існування спільноти на них. Г. Анохін знайшов хроніки про мешканців цих островів ще у нотатках кельтського монаха Дикуїла у 825 році [Див. 1, 65-66 с]. Все це ми знов детально описуємо у філософській статті з певних міркувань, бо саме життя цієї спільноти є немовби *маленькою моделлю* пристосування усього людства, а отже, й моделлю екологічного мислення у цілому (але скоріше у історичному ракурсі, у ракурсі ставлення до середовища як „комори” для потреб життєдіяльності - та вірніше природничого мислення). Може саме тепер ми побачимо, що інколи перенесення знання стосовно біологічних систем з малої території на глобальний вимір не завжди спрацьовує на сто відсотків. Бо усі дослідження, які ми маємо нагоду вивчати у першу чергу ментально керуються підрахуванням того, „що в нас залишилося?”, та „на скільки цього вистачить?”. Але саме це показує вірність футурологічного напрямку, ми так створені, що проектуємо майбутнє, виходячи з декількох стратегій - мислення за звичними моделями, та моделювання за революційними ознаками. Ми тривалий час існуємо за моделлю підрахунку резервів, але не виходимо на вищий рівень розуміння можливостей використання співіснування з довкіллям. Стратегії Римського клубу, на наш погляд - це стратегії знов того ж „кінцевого підрахунку”, які попереджають, але не виводять на інший рівень *соприродного* співіснування. Концепція сталого розвитку, на наш погляд недієва, бо вона не враховує головне - нема реальних моделей розвитку у майбутньому. Вона є прямим ігноруванням моделей існування з погляду властивостей, закладених у нас спосіб дії та взаємодії на рівні технологій, природокористання, науки та суспільства. Нинішній стан - стан прагматичного мислення, яке ніяким чином не ввести в „сталий розвиток”, ми вже й так у сталому технологічному розвитку - який аж ніяким чином не має змоги змінюватися - лише модернізуватися у окремих частках. Потрібно з’явитися новому, революційному погляду на

співіснування людини та технологій у існуючому середовищі. Може це буде інакше концептуальне вирішення питання розуміння Ноосфери як такої. Також, на нашу думку, переклад поняття „устойчивый” з російської мови на „сталий розвиток” породило як неправильне розуміння концепції у її первинному значенні, так й створило інший напрям, у якому розвиток взагалі відсутній, бо сталий – це не тільки „устойчивый” у перекладі російського значення слова, але це „зупинившийся розвиток” – а таке поняття абсурдне за власною суттю. Тут нема розвитку, тут лише зупинка, глухий кут. Мабуть й російський переклад загальновідомої у світі концепції виходу з глобальних екологічних проблем також є не стовідсотково співпадаючим за своїм первинним змістом. На нашу думку, було б корисно провести спільне філософсько – лінгвістично – семантичне дослідження трансформації сенсів, які виникають та втрачаються при перекладі цього терміну, яке утворює вищезначене поняття. Це дуже велике та перспективне дослідження, за допомогою якого ми можемо знайти вузлові моменти, у яких починають існувати зародки проблем усіх інженерних, технічних, математично-моделювальних досліджень стосовно екологічної та футурологічної тематики.

Важливим є продовження вивчення як порівняльно - зіставляючого розвитку мови та наукових термінів у ній, вивчення виникнення нових сенсів та інтерпретацій наукових понять. Саме тому важливим є на нашу думку наголошення на тому, що слід розроблювати уявлення про цілісність Землі та інакше підходити до розуміння Світового Океану. В. Виноградов у свій час наголошував на потребі досліджень у галузі вивчення ресурсних можливостей як природних рослин, так й можливостей співпраці з природними середовищами, ґрунтами, зміною моделей меліоративної діяльності. Він пропонував звернути увагу на недоцільність старого проектування урбаністів [Див.5, с.2-7]. Досить пагубним є демагогічне сприйняття „Екологічних проблем”. Економіка та політика у цьому ракурсі довела свою малодієвість.

Екофілософія та концепції майбутнього окрім усього поєднані й з розумінням трансформаційних процесів, які відбуваються як у філософії техніки, так й у філософії екології. Не в останню чергу на розуміння мети екофілософії грають теоретичні розробки у межах як футурології, як окремої науки та концепції майбутнього, так й розуміння широким загалом того, що одна з задач філософії – це формування пояснювальної, прогнозуючої та певною мірою адаптаційної моделі поведінки для суспільства та діючих у ньому технологій. Футурологія на разі з одного боку сприймається як концепція майбутнього на планетарному рівні, з іншого, як наука про майбутнє. Саме у ній, як науці пропонується займатися систематизуванням накопиченого знання про прогнозування взагалі та про прогнозування у сфері науково-технічного прогресу, розробки математичних методів статистичної інформації [Див. 12, с. 499]. Екофілософія, як і екологічна футурологія на наш погляд усе одно ближча у трансформаційних процесах, за якими вона розвивається та змінюється до філософії техніки, бо техніка та технології виникли паралельно процесу виникнення людства, як соціологізованої спільноти. Саме екофілософія на наш погляд може прийняти на себе функцію розробки та досягнення ідей майбутнього пристосування та поєднання стратегій, за якими нам вдасться з одного боку, стримати негативні процеси, винними у яких є технічний інтелект та невпинна жага до володарювання над природою та суспільством. З іншого боку, за допомогою екофілософії, на нашу думку, можливо формувати систему гуманітарних цінностей, „біофілософських” та екологічних цінностей, відтворювати функцію соціальної терапії та поповнення знання у цілому. Філософія окрім усього, є такою системою світогляду, у якій розроблюються ідеї про Людину, Техніку та Природу (та докільця як її окремий, внутрішній конструкт у співпраці людства з природою). Увесь рух людської історії, хочемо ми те признавати, чи ні – залежить від процесу розвитку техніки та технологій. Але як справедливо звертають нашу увагу певні автори – до промислової революції техніка та технології ще не носили того загально –

детермінованого впливу, який у них з'явився опісля Нової Доби та Новітньої [11, с.73]. На наш погляд, філософія техніки, так само як і філософія екології, біофілософія входять до складу предметно – дослідницького поля футурологічної екофілософії.

Ми маємо посилення, що перші праці, у яких по-новому почали розуміти питання філософії техніки та навіть сам феномен техніки виникли ще у 1877 році – у Брауншвейзі виходить книга Є. Каппа „Підстави філософії техніки” яку вважають за перший крок систематичної філософської розробки проблем техніки, далі були праці А. Еспінаса (1897 р.), П.К. Енгельмейера (1910-1913 рр.) [Див. 11, с.73-80]. Але екологія пов'язана не тільки з технікою та технологією, вона насамперед виникла як описова наука. Порівняльна біологічна (та антропологічна) дисципліна. Біологічний кругообіг речовин це саме те відкриття, розуміння і вивчення якого сподвигло людський розум до створення уявлення про філософський принцип єдності та різноманіття світу, принципу взаємозв'язку та взаємовпливу. Але однією з причин, на нашу думку, які створили наше сучасне середовище у якому ми спільно існуємо з природними співтовариствами, усіма нашими технологіями та промисловістю – це антропоцентричний погляд на оточуючу дійсність. Прикладом цього можуть слугувати дослідження скерованості на пріоритетність у моделюванні та прогнозиці на протязі хоча б ХХ сторіччя. Починаючи з самого його початку та до 1990 рр. І.В. Бестужев - Лада піднімав питання про прогнозування перспектив концепції НТР ще у 1983-1984 рр. Сьогодні нам з одного боку, цікаво аналізувати пріоритетні проекти перебудови планети, які у той час він систематизував, а з іншого боку ми бачимо „Вавилонську Вежу” ХХ сторіччя. За систематизацією цього автора таких гіперпроектів було на той час 9 - від транспортних магістралей міжконтинентального значення до глобальної реконструкції земної поверхні та геокосмічних проектів [Див. 4, с. 40-46]. Сьогодні багато з них викликають у нас шок, але в ті роки був певний світогляд, який стимулювався як рівнем технічної думки, так й прагматичним

та позитивістські націленим світосприйняттям, який продукував ще більш глобальні проекти. З іншого боку, задамося питанням - а чи не через сьогоденне технопесимістичне світосприйняття або через економічну відсутність підтримки великих проектів з тим же азартом ми намагаємося не вивчати проекти технічного та біологічного „майбутнього” та не робити попередні висновки. Ми вже боїмося не тільки вводити у життя сучасні фантазії, а навіть моделювати ситуації, створювати їх „на папері”. Не маючи фізичної сили та економічної зацікавленості суспільство у добу посттехнологічну, постпрогресивну намагається з тим же світоглядом та моделями картини світу експериментувати на рівні мікроіснування. Як це не звучить парадоксально, але технологія простору усюди може бути застосована, а уявлення по простір моделюють наше світосприйняття [Див. 3, с. 81-82]. І.А Дедова розглядаючи майбутнє через аспект філософсько-художнього пізнання підкреслює питання онтологічного статусу пізнання майбутнього, його взаємозв’язок поміж творчим суб’єктом та прогнозуємим об’єктом та таким чином підходить до розгляду самого поняття Часу [Див.6, с. 2-10]. М.В. Костенко розглядаючи проблему майбутнього підкреслює, що новий світоустрій є результатом перетину та протистояння модернізації, постмодернізації та демодернізації [Див.7, с. 3]. Також нею підкреслено, що „філософсько-історичне моделювання оперує гнучкими й складно-структурованими моделями, оскільки природа розгалужених соціальних систем є складно організовано, та еволюційною” [7, с. 10]. У Росії, наприклад, у 1995 році було прийнято Федеральний закон по державне прогнозування [Див.10, с. 8].

Ще С Кьєркегор вказував, що саме через розподілення часу на теперішнє, минуле та майбутнє можливо зрозуміти, що майбутнє значно важливіше за сучасне та минуле, бо воно є й частиною їх, але воно більше за час [Див. 8, с. 185]. Саме таке розуміння зв’язку картини світу, та уяви по простір та час, які ми знаходимо у С.Кьєркегора, певною мірою дотичні до розуміння часу з точки зору футурології як науки. Безумовно, ми сприймаємо

й інші моделі часу. Але вищенаведеними дослідженнями ми лише констатуємо той факт, що вирватися за межі власних моделей досить важко. Уявлення про зв'язок між простором та часом важливі не тільки для футурології як репрезентації сучасного уявлення про майбутнє взагалі, але й для досягнення екології як науки, яка через опис та споглядання, через інші форми та методи дослідження моделює як теперішнє, так й прогнозоване майбутнє.

Висновки: Дослідження які проводилися автором поданої статті мають за мету не тільки аналізувати певні сучасні праці, присвячені філософсько-екологічному питанню, але й скеровані на введення поняття „Екологічна футурологія” та його розробку. Футурологія є теоретичним напрямом, який створює моделі, які ми певним чином апробуємо в дійсності. Філософія при цьому виконує не тільки світоглядну, пізнавальну функцію, але й має можливість на аксіологічному рівні перевіряти ці моделі. С. Кьєркегор досить завбачливо попередив, що у кожній епосі є власна модель бачення майбутнього. Людство на наш погляд розкриває недостатнє знання як „надвеликого”, так й „надмалого”. Ми завжди знаходимося у полоні ілюзії „знання про все”, а ця ілюзія - небезпечна.

Також ми пропонуємо розробити новий термін на зміну старому терміну „сталий розвиток”, який вже за певних обставин - а саме через формування неправильних сенсів самого розвитку у майбутньому, вже виконав свою функцію та потребує науково та критично розробленої заміни. На нашу думку, на ментальному рівні „сталий розвиток” почав формувати інші стратегії виходу з кризи, які руйнують науковий потенціал екологічних та філософських стратегій.

Література:

1. Анохин Г. Поездка на Фарерские острова. // Наука и жизнь, №12, 1990, С.65-74, 160 с.
2. Бадалян Л.Г. Криворотов В.Ф. История. Кризисы. Перспективы: Новый взгляд на прошлое и будущее/ Под ред. и с предисловием Г.Г. Малинецкого. - М.: Книжный дом «Либроком», 2010, 288 с.

3. Барыкин К. «Карандаш? Перо? Дисплей?» // Наука и жизнь, №2, 1984, С.81-82,160 с.
4. Бестужев-Лада И.В. Контуры грядущего: реконструкция земной поверхности. // Наука и жизнь, №2, 1984, С.40-47,160 с.
5. Виноградов В. Проблемы сельскохозяйственной экологии // Наука и жизнь, №6, 1987, С.2-9,160 с.
6. Дедова И.А. Философско-художественное познание будущего: на материале русской литературы XIX века: автореферат дис. канд. филос. наук спец. 09.00.11 «социальная философия» / И.А. Дедова. Чувашский гос. Ун-т им. И.Н.Ульянова. – Чебоксары, 2004. – 22с .
7. Костенко М.В. Лінійна та культурно-цивілізаційна парадигми обґрунтуванні сценаріїв майбутнього (соціально-філософський аналіз): автореферат дис. канд. філософських наук. спец. 09.00.03 „соціальна філософія та філософія історії” / М.В.Костенко. - Київ, 2009. - 13 с.
8. Кьеркегор С. Понятие страха. //Страх и трепет/ Пер. с дат. Н.Исаевой, С.Исаева. - М.: ТЕРРА - Книжный клуб; Республика, 1998. - 384 с.
9. Людвиченко М.В. Утопія і футурологія у контексті формування соціальних ідеалів: автореферат дис. канд. філософських наук. спец. 09.00.03 „соціальна філософія та філософія історії”/М.В. Людвиченко.-Київ,2010.-21с.
10. Прогнозирование будущего: новая парадигма / Под ред. Г.Г.Фетисова, В.М.Бондаренко. - М.: ЗАО «Издательство «Экономика»», 2008. - 238 с.
11. Философия XX века. Учебное пособие. / под ред. Добрынина В.И., д.ф.н., Гребнев В.С., д.ф.н., Добрынин В.В., к.ф.н., Козера Бартоломей и др. - М., ЦИНО общества «Знание» России, 1997. - 288 с.
12. Философский энциклопедический словарь. / ред.- составители Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко – М.: ИНФРА-М, 1998. – 576 с.

ЭКОФИЛОСОФИЯ И КОНЦЕПЦИИ БУДУЩЕГО.

Годзь Н.Б.

Статья посвящена анализу современных научных исследований в области экологии исходя из позиций философского анализа развития представлений относительно области исследований в экологической тематике. Показано видовое разнообразие работ, их широкий спектр разброса по специальностям и дисциплинам. Автором затрагивается проблема междисциплинарности данных исследований. Закладывается тема дальнейшего исследования в области предмета «Философия экологии». Предлагается ввести в научный оборот термин «Экологическая футурология».

Ключевые слова: Экологическая футурология, философия экологии, философия природы, техносфера, человек, прогнозирование.

THE ECOPHILOSOPHY AND CONCEPTION FUTURE.

Godz N.B.

The Article is dedicated to analysis the present scientific studies in the field of ecologies coming from position of the philosophical analysis of the development of the presentations for the area of the studies in ecological themes. It is point aspectual variety of the work, their broad spectrum of the scatter on profession and discipline. The Author is touched problem interdisciplinary study date. The subject of farthest studies is pawned in the field of subject “Philosophic ecologies”. It is offered carry in scientific term “Ecological futurology”

The key words: Ecological futurology, Philosophic ecology, Philosophy of the Natures, the Techno realm, the Person, forecasting.